Галицький економічний вісник https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu
Galician economik journal, No 4 (65) 2020
https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.04
ISSN 2409-8892. Web: ***http://galicianvisnyk.tntu.edu.ua***

УДК 338.43

ВПЛИВ ІМПОРТОЗАЛЕЖНОСТІ НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Леся Шелудько

Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва, Харків, Україна

Резюме. *Досліджено вплив імпортозалежності на продовольчу безпеку України. Дану роботу проведено в рамках дослідження механізмів забезпечення продовольчої безпеки України в умовах євроінтеграції. Розглянуто основні індикатори, які характеризують рівень продовольчої безпеки країни – імпортозалежність і достатність споживання продуктів харчування. З'ясовано, що продукти харчування по яких індикатор імпортозалежності більше порогового значення, а саме більше 30% – це риба та рибні продукти, плоди, ягоди та виноград, рослинні олії всіх видів. Перш за все таке високе значення індикатора з цими видами продукції частково зумовлене географічним положенням та природними умовами України, тобто неможливістю виробництва даних видів продукції, оскільки 90% імпортних поставок риби припадає на види риб, які видобуваються виключно у водах морських економічних зон інших держав, по групі «олії рослинні» – зумовлена імпортом тропічних олій, які користуються попитом у вітчизняних виробників харчової промисловості, плодово-ягідній групі, значна частка імпорту у внутрішньому продовольчому споживанні пояснюється ввезенням значних обсягів екзотичних плодів, на які утримується попит з боку вітчизняного споживача, проте їх культивування не властиве для України (банани, цитрусові, ківі тощо). Наступним кроком було порівняння та аналіз індикаторів достатності споживання продуктів харчування по роках. Вдалося з'ясувати, що індикатор достатності перевищує порогове значення, тобто одиницю по найбільш доступних продуктах, таких, як хліб, картопля, овочі та баштанні, що свідчить про недостатність споживання, а це, в свою чергу, – про соціальну проблему. На основі проведеного аналізу пропонуємо використовувати балансовий метод для узгодження таких складових, як зростання платоспроможності населення, рівня споживання продовольства і поліпшення структури харчування в напрямку збільшення продуктів тваринного походження, а також овочів і фруктів; приросту обсягів внутрішнього споживання й виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, сировини й продовольства в країні; обсягів імпорту та експорту сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства. Іншими словами, для забезпечення продовольчої безпеки країни необхідні визначеність і передбачуваність параметрів бюджетної підтримки сільського господарства, обсягів надходження вітчизняної товарної продукції на ринок та наявності соціальних стандартів. З цими ж параметрами корелює і зовнішня торгівля сільськогосподарською продукцією, сировиною і продовольством.*

Ключові слова: *імпортозалежність, продовольча беспека, індикатор, достатність споживання, індекс, імпорт, експорт, баланс.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.04.191 *Отримано 25.05.2020*

UDC 338.43

IMPACT OF IMPORT DEPENDENCE ON UKRAINE FOOD SECURITY

Lesia Sheludko

Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaev, Kharkiv, Ukraine

Summary. *The paper deals with the impact of import dependence on food security in Ukraine. This work is carried out as part of the investigation of mechanisms for ensuring food security in Ukraine in terms of European*

Corresponding author: Lesia Sheludko; e-mail: lesya10081981@gmail.com

integration. The main indicators characterizing the level of food security of the country, such as import dependence and adequacy of food consumption are investigated. It is clarified. that food products for which the import dependence indicator is higher than the threshold value, namely more than 30% – are fish and fish products, fruits, berries and grapes, vegetable oils of all kinds. First of all, such high indicator value for these products is due to the geographical location and natural conditions of Ukraine, the impossibility of producing fish products, as 90% of imported fish supplies are fish species produced exclusively in marine economic zones of other countries, group of «vegetable oils», due to imports of tropical oils, which are in high demand among domestic food producers, in the fruit and berry group, significant share of imports in domestic food consumption is explained by the importsof large quantities of exotic fruits, which are of great demand by consumers, but their cultivation is not typical for Ukraine (bananas, citrus, kiwi, etc.).

The second step is to compare and analyze indicators of adequacy of food consumption by year. It is found that the adequacy indicator exceeds the threshold value, i.e. the unit for the most available products, such as bread, potatoes, vegetables and melons, which indicates a lack of consumption, which in turn is a social problem. On the basis of the carried out analysis, we propose to use the balance method to reconcile such components as increasing the solvency of the population, the level of food consumption and improving the structure of food in the direction of increasing animal products, as well as vegetables and fruits; growth of domestic consumption and production of certain types of agricultural products, raw materials and food in the country; volumes of imports and exports of agricultural products, raw materials and food.

Key words*: *import dependence, food security, indicator, adequacy of consumption, index, import, export, balance.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.04.191 *Received 25.05.2020*

Постановка проблеми. Забезпечення національної продовольчої безпеки є пріоритетним завданням держави. Її рішення залежить від ряду факторів. До основних з них відносяться економічна міць держави, її авторитет на світовій арені й конкурентоспроможність експортованої на світовий ринок сільськогосподарської продукції, сировини й продовольства. Ці умови визначають один із двох шляхів забезпечення продовольчої безпеки держави: активну участь у міжнародному поділі праці, світовому продовольчому ринку й імпорт більш конкурентоспроможних видів продукції, яких бракує, або орієнтацію на максимальне самозабезпечення продовольством, підтримку вітчизняного виробництва продукції АПК і захист внутрішнього продовольчого ринку від зовнішньої експансії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями зв'язку продовольчої безпеки та імпортозалежності займаються науковці більшості країн світу й неурядові організації, міжнародні організації, економісти, політики, соціологи. Все більше публікацій з'являється з проблем продовольчої безпеки. Серед них праці П. Гайдуцького [1], А. Задої [2, 3], К. Пилипенко [4], К. Пугачевської [5], Т. Мельника [6, 7], Д. Венцковського [8], Р. Лупак [9] та ін. Аналіз публікацій, присвячених проблемі імпортозалежності, дозволив зробити висновок, що для досягнення продовольчої безпеки країна повинна досягти трьох основних цілей: забезпечення достатності запасів продовольства з точки зору кількості, якості та різноманітності їжі; досягнення стабільності в потоці поставок; забезпечення сталого доступу до наявних харчових продуктів для всіх, хто їх потребує.

Метою статті є визначення ролі управління трудовими відносинами як складової соціально відповідальної діяльності підприємства.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: розкрити сутність імпортозалежності, її складових; визначити місце, розкрити та проаналізувати джерела інформації, що забезпечують прийняття рішень щодо зменшення тиску імпорту на економіку. Дати рекомендації щодо ефективної побудови системи зменшення імпортозалежності.

Для вирішення поставлених завдань використано методи: аналізу, синтезу, узагальнення, індукції, аналогії, моделювання, системного підходу.

Виклад основного матеріалу. Історично Україна завжди була й залишається однією з провідних аграрних країн світу в силу своїх природних ресурсів, землезабезпеченості, наявності значного генетичного сільськогосподарського потенціалу. Її економіка, на відміну від економічно розвинених країн світу, характеризується найвищою часткою сільського господарства в чисельності населення й у валовому внутрішньому продукті.

При оцінюванні природно-кліматичного потенціалу необхідно враховувати не тільки валове і теплозабезпечення землеробських районів, а й родючість грунтів, внесок яких у підвищення врожайності сільськогосподарських культур сягає 50%. Велика частина найбільш родючих чорноземних грунтів розташована на території країни. Про подібність природної родючості орних земель України, США і Канади свідчить практично однакова врожайність зернових культур у них в 30–40-і роки XX століття. На додаток до цього в країні є великий резерв сільськогосподарських угідь, за рахунок якого можливо як розширення посівів, так і маневр у їх структурі.

Слід враховувати й довготерміновий прогноз глобальних змін клімату на території України. Вона, як країна з не найм'якішим кліматом, отримає значні переваги в результаті потепління, викликаного глобальним парниковим ефектом.

Велике значення має високий рівень забезпеченості України енергією, запасами мінеральних добрив і меліорантами, а також трудовими ресурсами. Тільки за період 1950–2019 рр. витрати вичерпних енергетичних ресурсів на тонну зерна зросли в світі у три рази й мають постійну тенденцію до збільшення. Наявність цих ресурсів має в довготерміновій перспективі не тільки забезпечити внутрішні потреби в зерні, а й нарощувати його експорт. Останньому сприяє й вигідне географічне положення України, її територіальна близькість до держав, де підвищується попит на продовольство.

Ці обставини, а також деградація соціальної сфери села, де проживає майже одна третина населення країни, об'єктивно орієнтують стратегію забезпечення її продовольчої безпеки за рахунок вітчизняного виробництва, підвищення самозабезпеченості сільськогосподарською продукцією, сировиною і продовольством, їх конкурентоспроможністю. Така орієнтація зумовлюється також скороченням запасів на світовому продовольчому ринку. Виходячи з фактичного стану АПК країни, реалізація такого підходу вимагає структурної перебудови економіки країни в наданні агропромисловому комплексу статусу її пріоритетного сектора розвитку. Це випливає з того, що функціонування АПК суттєво впливає на загальноекономічну ситуацію в країні, так як виробництво та реалізація його продукції й послуг є завершальною стадією відтворювального процесу, тісно взаємопов'язаного з платоспроможним попитом населення.

Важлива умова продовольчої безпеки країни – її самозабезпечення, де йдеться про розуміється задоволення потреб у продуктах харчування за рахунок вітчизняного виробництва.

Однак в умовах кризових явищ у країні відбулося зниження платоспроможного попиту населення на продовольство. У такій ситуації рівень самозабезпечення продовольством визначається не повнотою задоволення, а при різкому зниженні платоспроможного попиту населення на продовольство лише ступенем задоволення нормативної потреби в ньому. У перспективі формування соціально орієнтованої економіки, її прогресивний розвиток під упливом державного регулювання повинен забезпечити наближення платоспроможного попиту населення на продукти харчування до норми потреби в них.

При оцінюванні сучасного стану галузей продовольчого комплексу України використовується система показників, що характеризують виробництво й споживання

основних видів продовольства, потенціал країни з точки зору його відповідності сільськогосподарській продукції, сировині й продовольству.

Для характеристики потенційних можливостей країни та забезпечення власних потреб у продовольстві визначне значення має показник розміру його виробництва і споживання на душу населення, ступінь самозабезпеченості країни основними видами продовольства, рівень їх ввезення та вивезення, включаючи імпорт та експорт.

Розглядаючи індикатор імпортозалежності країни по основних продуктах харчування, спостерігаємо досить низький рівень імпортозалежності, водночас по трьох групах продовольства частка імпорту традиційно перевищує встановлений 30-ти відсотковий граничний критерій для цього індикатора (рис. 1).

Найвищий рівень імпортозалежності – майже 80% − відмічається у групі «риба і рибопродукти», оскільки 90% імпортних поставок припадає на види риб, які видобуваються виключно у водах морських економічних зон інших держав, що пов’язано з особливостями їх біологічного циклу. Водночас слід зауважити, що недостатньо активний розвиток вітчизняного рибальництва, а також підвищення купівельної спроможності населення внаслідок зростання реальних наявних доходів (за 2018 рік «плюс» 9,9%) стали чинниками до збільшення протягом року імпортозалежності за вказаною групою на 6 відсоткових пунктів.

Рисунок 1. Індикатори імпортозалежності по основних продуктах харчування, % (2014–2018 рр.) [10]

Figure 1. Indicators of import dependence by basic food products (2014–2018), %

Висока частка імпорту (42,9%) по групі «олії рослинні» зумовлена імпортом тропічних олій (пальмова та кокосова олії займають понад 90% імпорту), які користуються попитом у вітчизняних виробників харчової промисловості.

У плодово-ягідній групі значна частка імпорту у внутрішньому продовольчому споживанні – 35,9% пояснюється ввезенням значних обсягів екзотичних плодів, на які

утримується активний попит з боку вітчизняного споживача, проте їх культивування не властиве для України (банани, цитрусові, ківі тощо).

Споживання різних продуктів зумовлюється в конкретній ситуації певної країни як сформованими потребами нації, так і можливостями споживачів і виробництва. На сьогодні в раціоні пересічного громадянина переважають такі найдешевші продукти харчування, як хлібопродукти і картопля. Якщо порівнювати фактичне споживання з фізіологічними нормами, то бачимо, що споживання фруктів, овочів та баштанних, м'яса значно менше за норму, у той час як м'ясо, фрукти та овочі є найважливішим джерелом мікроелементів, необхідних для здорового харчування [11]. Споживання продуктів харчування населенням України за 1990–2018 рр. зменшилося щодо молока та молокопродуктів більш ніж у 1,5 раза, м'яса і м'ясопродуктів – 1,3 – 1,7 раза, овочів, фруктів та ягід у – 1,4 раза. У минулому році середнє споживання продуктів харчування на душу населення покращилося у 5 із 10 основних продовольчих груп, а саме: споживання м'яса зросло на 1,1 кг, риби – на 1,0 кг, фруктів – на 5,0 кг, овочів – 4,2 кг, яєць – на 2 штуки. У 2018 році зберігалося зниження споживання молока і молокопродуктів, яке скоротилося на 2,3 кг до 197,7 кг, що є одним із найнижчих показників за останні два десятиліття та забезпечує лише 52% від раціональної норми.

Низькі показники покриття раціональної норми спостерігаються і по інших, найбільш вартісних для споживача групах продовольства: рибі та рибопродуктах – 59% забезпечення норми, фруктах – 64%, м'ясу та м'ясопродуктах – 66% (табл. 1) [12].

Таблиця 1. Індикатори достатності споживання основних продуктів харчування в Україні за 2015–2018 рр.

Table 1. Indicators of consumption adequacy for basic foodstuffs in Ukraine in 2015–2018

	Раціональна норма споживання (за розрахунками МОЗ), кг	Фактичне споживання у 2018 р.	Індикатор достатності споживання, од			
			2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Хліб і хлібопродукти	101	99,5	1,02	1,00	1,00	0,99
М'ясо і м'ясопродукти	80	52,8	0,64	0,64	0,65	0,66
Молоко і молокопродукти	380	197,7	0,55	0,55	0,53	0,52
Риба і рибопродукти	20	11,8	0,43	0,48	0,54	0,59
Яйця (млн шт)	290	275	0,97	0,92	0,94	0,95
Овочі та баштанні	161	163,9	1,00	1,02	0,99	1,02
Плоди, ягоди та виноград	90	57,8	0,57	0,55	0,59	0,64
Картопля	124	139,4	1,11	1,13	1,16	1,12
Цукор	38	29,8	0,94	0,88	0,80	0,78
Олії рослинні всіх видів	13	13	0,95	0,90	0,90	1,00

Таким чином, приріст внутрішнього споживання продовольства повинен йти через приріст виробництва вітчизняної продукції та адекватне зниження її ввезення. Для тих видів продукції АПК, зростання виробництва яких буде випереджати зростання внутрішнього споживання, слід створювати пільгові умови для експорту. До таких умов

можна віднести забезпечення державних гарантій за кредитними лініями, надання субсидій на створення фонду страхування ризиків учасників ринку сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, зниження транспортних тарифів для транспортування експортних партій, особливо віддалених від кордону районів та ін. При цьому кошти від експорту сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства повинні надходити на інвестування відповідних галузей сільського господарства.

Оскільки основними положеннями агропродовольчої концепції повинні бути завдання АПК, що полягають у забезпеченні продовольчої безпеки країни, то держава зобов'язана проводити макроекономічну політику, створюючи йому умови виконувати цю функцію. Тим часом з початку 90-х років минулого століття відбулося істотне скорочення бюджетних коштів, що спрямовуються на державну підтримку аграрної сфери економіки. Доведено [13], що ефективна діяльність сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах господарювання не можлива без дієвого механізму державної підтримки. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників є не лише нестабільною, а й значно нижчою порівняно з країнами Європи. Все це призвело до різкого згортання виробничого потенціалу АПК, вибутті основних виробничих фондів та галузей, що складають матеріально-технічні ресурси для сільського господарства, харчової та переробної промисловості, зниження родючості грунту, деградації систем насінництва та племінного тваринництва. Як результат, відбувся перехід на спрощені технології, що приведе до зниження економічної ефективності сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможності продукції вітчизняних товаровиробників.

Таким чином, сформована політика країни щодо балансу внутрішнього ринку продовольства і його експортно-імпортних операцій випливає з того, що неконкурентоспроможність абсолютної більшості вітчизняних товаровиробників на тлі лібералізації зовнішньої торгівлі й значного обсягу імпорту продовольства за демпінговими цінами стали основною причиною звуження вітчизняного продовольчого ринку. У разі різкого підвищення цін на світовому продовольчому ринку й зниження цін на продукцію, що експортується з України (сировина та матеріали), сформований обсяг закупівель імпортних продовольчих товарів становить загрозу стабільності платіжного балансу країни. Це є додатковим аргументом того, що Україні слід мати стратегічний курс на досягнення її продовольчої незалежності.

При взаємовідносинах зі світовим ринком продовольства слід враховувати, що світовий ринок – ринок експортних продовольчих товарів, які вироблені в кращих природно-економічних умовах найефективнішим виробниками й реалізованих за вигідними для них цінами. Світові ціни складаються на основі собівартості продукції в кращих умовах виробництва, отриманих найефективнішими виробниками. При цьому також потрібно брати до уваги експортні субсидії та інші форми стимулювання експорту продовольства й сировини для його виробництва. Усі інші виробники в світі, які працюють у гірших умовах менш ефективними способами, мають вищу собівартість продукції АПК і не можуть конкурувати зі світовими цінами. Їм доводиться, з одного боку, підвищувати ефективність виробництва, з іншого – вдаватися до заходів захисного характеру, що широко використовуються в економічно розвинених країнах, у яких захист внутрішнього ринку і вирівнювання умов виробництва є неминучими компонентами економічної політики держави. Як захисні заходи вони використовують імпортні тарифи, компенсаційні збори, акцизи, різного роду податки та неподаткові

обмеження у вигляді квот, адміністративного регулювання. Це змушує, при відносно невисоких офіційних митних зборах, ставити непрохідні бар'єри для імпорту окремих видів продовольства й сировини для їх виробництва.

Для забезпечення національної продовольчої безпеки баланс внутрішнього ринку продовольства і обсягу його експортно-імпортних операцій в обов'язковому порядку доповнюється показником розміру перехідних запасів сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства.

У цілому балансовий метод визначення ресурсів і їх використання за окремими видами продукції АПК повинен бути основою для проведення державної продовольчої політики. Він дозволить оптимізувати комбінацію основних його складових: запасів, виробництва, внутрішнього споживання, ввезення та вивезення; створити інструмент страхування проти ризиків, пов'язаних з достатністю й доступністю продовольства та сировини для його виробництва.

Постійне розроблення балансу ресурсів та їх використання обов'язкове для стратегічних видів продукції: зерна (з виділенням продовольчої пшениці й жита, решти зерна), олієнасіння з виділенням насіння соняшника, цукрових буряків та цукру, м'яса і м'ясопродуктів, молока і молокопродуктів. Доцільно складати їх щомісяця.

При цьому стосовно зерна й олієнасіння необхідно законодавчо закріпити критичний обсяг їх перехідних запасів на початок господарського року, тобто за станом на 1 липня, що дорівнює двомісячному обсягу їх внутрішнього споживання в країні у середньому за останні три роки.

Висновки. Зміна макроекономічної політики держави щодо АПК, зокрема виділення йому більше бюджетних коштів, повинно поєднуватися з приростом виробництва продуктів харчування з вітчизняної сировини, збільшенням норм споживчого кошика, а також рівня мінімальної оплати праці та соціальних виплат. Іншими словами, для забезпечення продовольчої безпеки країни необхідні визначеність і передбачуваність параметрів бюджетної підтримки сільського господарства, обсягів надходження вітчизняної товарної продукції на ринок та наявності соціальних стандартів. З цими ж параметрами корелює і зовнішня торгівля сільськогосподарською продукцією, сировиною та продовольством. Розглядаючи цей блок питань, доцільно виходити з того, що одноразово неможливо як збільшити обсяг виробництва вітчизняної продукції до необхідного рівня, так і припинити ввезення продовольства.

Це – поетапний процес, розвиток якого складається з балансу таких складових:

- зростання платоспроможності населення, рівня споживання продовольства й поліпшення структури харчування в напрямку збільшення продуктів тваринного походження, а також овочів і фруктів;
- приросту обсягів внутрішнього споживання і виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства в країні;
- обсягів імпорту та експорту сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства.

Conclusions. The change in the state macroeconomic policy towards the agro-industrial complex, particularly the allocation of more budget funds, should be followed by the increase of food production from domestic raw materials, the increase of consumer basket, as well as the level of minimum wages and social benefits. In other words, to ensure food security of the country, certainty and predictability of the parameters of agriculture budget support, volume of domestic products on the market and the availability of social standards are required. Foreign trade of agricultural products, raw materials and food correlates with the same parameters.

Considering these problems, it is reasonable to take into account the fact that it is impossible to increase the volume of domestic production to the required level and to stop food imports at the same time.

This is step-by-step process, which development consists of the following components balance:

- increase of the population solvency, the level of food consumption and improvement of the food structure by increasing animal products, as well as vegetables and fruits;
- growth of domestic consumption and production of certain types of agricultural products, raw materials and food in the country;
- volumes of imports and exports of agricultural products, raw materials and food.

Список використаної літератури

1. Гайдуцький П. Невесела ейфорія зовнішньої торгівлі. Дзеркало тижня. 2014. № 38.
2. Задоя А. О. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура, тенденції. Академічний огляд. 2016. № 2. С. 110–117.
3. Задоя О. А., Кущова В. С. Подолання імпортозалежності як стратегічне завдання України. Академічний огляд. 2018. № 2 (49). С. 101–108
4. Кошкалда І. В. Акутальні питання продовольчого забезпечення. Вісник Сумського національного аграрного університету: Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 4 (71). С. 209.
5. Пугачевська К. Імпортозалежність внутрішнього ринку України. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 5 С. 27–39
6. Мельник Т. М., Пугачевська К. С., Імпортозалежність економіки України і пріоритети селективного імпортозаміщення. Науковий журнал «Економіка України». 2016. № 4 (653). С. 29–44.
7. Мельник Т. М., Пугачевська К. С.Детермінанти імпортозалежності економіки України. Проблеми економіки. 2019. № 2 (40). С. 53–61. https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-53-61
8. Венцковський Д. Ю. Імпортозалежність внутрішнього товарного ринку у контексті загроз економічної безпеки України. Ефективна економіка. 2015. № 10 URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?Op=1&z=4389.
9. Лупак Р. Л. Державна політика імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки України: пріоритети та інструменти реалізації : монографія. Львів : Видавництво ННВК «АТБ», 2018. 527 с.
10. Продовольча безпека в Україні у 2018 році. Огляд основних індикаторів URL: Http://edclub.com.ua/analityka/prodovolcha-bezpeka-v-ukrayini-u-2018-roci-oglyad-osnovnyh-indykatoriv.
11. Pepijn Schreinemachersa, Emmy b. Simmonsb, Marco C. S. Wopereisc tapping the economic and nutritional power of vegetables. Global Food Security. 2018. Vol. 16. P. 36–45. https://doi.org/10.1016/j.gfs.2017.09.005
12. Українці їдять достатньо овочів та недоїдають фруктів URL: http://agroconf.org/content/ukrayinci-yidyat-dostatno-ovochiv-ta-nedoyidayut-fruktiv.
13. Sheludko R. M., Pashchenko Y. V., Filimonov Y. L., Bukhalo O. V. State support for agricultural sector and its impact to form results indices of the activities at branch enterprises. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2019. № 2 (29). P. 487–495. https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i29.171995

References

1. Gaiducki P. (2014). Nevesela eyforiya zovnishn’oyi torhivli [Sad euphoria of foreign trade]. Dzerkalo tyzhnya, no. 38 (18-24 oct.) [in Ukrainian].
2. Zadoia A.O. (2016). Zovnishnya torhivlya Ukrayiny: suchasni masshtaby, struktura, tendentsiyi [Foreign Trade of Ukraine: Current Scales, Structure, Trends]. *Akademichnyy ohlyad*, no. 2, pp. 110-117 [in Ukrainian].
3. Zadoya O.A., Kushchova V.S. (2018) Podolannya importozalezhnosti yak stratehichne zavdannya Ukrayiny [Overcoming import dependence as a strategic task of Ukraine.]. Akademichnyy ohlyad. no 2 (49). pp. 101-108 [in Ukrainian].

4. Pylypenko K. A. (2018) Spozhyvannya produktiv kharchuvannya: sotsialni ta kulturni aspekty v konteksti prodovolchoyi bezpeky Ukrayiny. [Food consumption: social and cultural aspects in the context of food security of Ukraine]. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. № 6 (19). Vol. 1. pp. 35-40 [in Ukrainian].
5. Puhachevska K. (2016) Importozalezhnist vnutrishnoho rynku Ukrayiny. [Import dependence of the domestic market of Ukraine]. *Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo*. no 5. pp. 27-39 [in Ukrainian].
6. Melnyk T.M., Puhachevska K.S. (2016) Importozalezhnist ekonomiky Ukrayiny i priorytety selektyvnoho importozamishchennya [Import dependence of the economy of Ukraine and the priorities of selective import substitution]. *Naukovyy zhurnal "Ekonomika Ukrayiny"*. no. 4 (653). pp. 29-44 [in Ukrainian].
7. Melnyk T. M., Puhachevska K. S. (2019) Determinanty importozalezhnosti ekonomiky Ukrayiny [Determinants of import dependence of the economy of Ukraine]. *Problemy ekonomiky*. no 2 (40), pp. 53-61 [in Ukrainian]. https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-2-53-61
8. Ventskovskyy D.YU. (2015) Importozalezhnist vnutrishnoho tovarnoho rynku u konteksti zahroz ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny [Import dependence of the domestic commodity market in the context of threats to Ukraine's economic security] *Efektyvna ekonomika*.. no. 10 Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/?Op=1&z=4389 [in Ukrainian].
9. Lupak R. L. (2018) Derzhavna polityka importozamishchennya v systemi zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny: priorytety ta instrumenty realizatsiyi [State policy of import substitution in the system of economic security of Ukraine: priorities and implementation tools]: monohrafiya. Lviv: Vydavnytstvo NNVK «ATB»,. 527 p. [in Ukrainian].
10. Prodovolcha bezpeka v Ukrayini u 2018 rotsi. Ohlyad osnovnykh indykatoriv [Food security in Ukraine in 2018. Overview of the main indicators] Available at: http://edclub.com.ua/analityka/prodovolcha-bezpeka-v-ukrayini-u-2018-roci-oglyad-osnovnyh-indykatoriv [in Ukrainian].
11. Pepijn Schreinemachersa, Emmy b. Simmonsb, Marco c.s. (2018) Wopereisc tapping the economic and nutritional power of vegetables. Global Food Security., Volume 16, pp. 36-45 [in Ukrainian]. https://doi.org/10.1016/j.gfs.2017.09.005
12. Ukrayintsi yidyat dostatno ovochiv ta nedoyidayut fruktiv [Ukrainians eat enough vegetables and do not eat enough fruit] Available at: http://agroconf.org/content/ukrayinci-yidyat-dostatno-ovochiv-ta-nedoyidayut-fruktiv [in Ukrainian]. https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i29.171995
13. Sheludko R.M., Pashchenko Y.V., Filimonov Y.L., Bukhalo O.V. (2019) State support for agricultural sector and its impact to form results indices of the activities at branch enterprises. Financial and credit activity: problems of theory and practice. no.2 (29). pp. 487-495 [in Ukrainian]. https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i29.171995